

TRACTATUS

DE MATRIMONIO CHRISTIANO

CAPUT I.

DE ESSENTIA MATRIMONII PER SE SPECTATA

THESIS I.

Seposita paulisper ratione sacramenti, matrimonii per se notio eo redit ut sit unio viri et feminae sita in morali potestate mutua in corpus alterius ad carnalem copulam vitaeque individuam societatem.

I. Matrimonium (γάμος, σύζευξις, γαμικὴ ὁμιλία πᾶσι) a matre nomen accepit; quia « magis pertinet ad rationem matrimonii mater quam pater: nam circa prolem, quae finis est matrimonii, magis officiosa mater est quam pater » (s. Thomas. Suppl. q. XLIV. a. 2 ad 1°): seu, ut ait Catechismus Romanus (De Matrimonio n. 2): « quia prolem concipere, parere, educare matris munus est ». Paulo aliter Augustinus contr. Faustum L. XIX. c. 25. etymologiam nominis explicat, inquiens: « sic dicitur matrimonium ex hoc, quod mulier non debeat ob aliud nubere, nisi ut mater fiat ». Appellatur quoque *coniugium*, eo quod duo in unum coniungat. Item *connubium* dicitur a nubendo, quia sponsae apud veteres, cum viro tradebantur, nubere idest velare capita solebant: est ergo connubium coniunctio nuptiae cum viro suo. Ex eadem origine vocantur etiam *nuptiae*, quae dici quoque solent de ceremoniis iisque solemnitatibus festivisque pompis et conviviis, quae uxori ductae adhiberi solent: imo haec altera est primitiva et propria *nuptiarum* significatio.

Matrimonii definitionem daturi et explicaturi, eam probare non possumus nisi ex communi hominum sensu, quemadmodum scilicet definitiones probari solent, h. e. accurate inspecta ea re, cui ab omnibus generatim hominibus sive ecclesiasticis sive profanis nomen matrimonii tribuitur, qua re existente, matrimonium esse dicitur, qua desinente, desinere illud censetur (cf. Institutiones nostras phi-

losophicas, Log. C. IV. a. 4). Itaque huc redibit processus invenien-
dae definitionis. Accipimus ab universo humano genere id quod
matrimonium ab eo appellatur: consideramus in illo ipso id quod
vel eorundem hominum consensus vel manifesta ratio ex communi
conceptu deducta docet esse essentielle et inter essentialia id quod
est primum et veluti radix ceterorum consideramus, ut eo scilicet
vel solo posito sit matrimonium, eo detracto, vel ceteris manentibus,
non sit matrimonium, atque id arripientes dicimus hoc esse eam
rem, eam essentiam, quam generatim homines matrimonium hactenus
vocaverunt. Nec sollicitos esse oportebit de quorundam vitiosorum
hominum dissensu: nam ii ipsi, qui matrimonii iuribus adversantur,
cum matrimonium abolere tentant, testes sunt quod sub ea ratione
(quae ipsis tamen non probatur) communiter intellectum est et in-
telligitur matrimonium.

Solet quidem matrimonium dupliciter definiri, nempe et prout
est res permanens et prout est actus transiens originem praebens
illi rei permanenti. Sub priore respectu communiter definitur: *ma-
ritalis coniunctio viri et feminae inter legitimas personas, indivi-
duam vitae consuetudinem retinens* (Magister in IV. D. 17. s. Tho-
mas ibi. Sanchez De Matrimonio L. II. Disp. 1^a ex §. 1. Inst. De Pat.
Potest. et l. 1^a ff. De ritu nuptiarum, atque ex c. illud quoque, De
Praesumptionibus. Cf. et Modestinum ff. De ritu nuptiarum l. 1^a).
Atque talis penes veteres generatim occurrit matrimonii definitio;
quae inferius quidem magis declarabitur. Sub alio respectu definitur
cum Hugone Victorino (De Sacram. Lib. II. p. II. c. 4.) *matrimo-
nium est duarum idonearum personarum legitimus de coniunctione
consensus*, vel cum Toletio (in Summa L. VII. c. 1^a): *Contractus
viri et feminae legitimus, quo mutua corporum traditur potestas,
gratiae spiritualis collativus*, ubi et sacramenti ratio additur, quam
modo parumper volumus seponere.

II. Haec non reiicienda profecto sed explicanda sunt. Ut ergo
primum definitionem declarem et probemus matrimonii, *prout est
res permanens*, ea methodo adhibita, quam diximus: advertendum
est plura esse elementa, ex quibus id, quod ab omnibus dicitur ma-
trimonium, integre coalescit, quae ad haec quinque revocari possunt,
nempe *causam eius, essentiam eius, quod essentiam consequitur,
actum eius et finem qui in ipso obtinetur*. Sane in matrimonio 1) est
contractus quidam consensum interiorem praesentem utriusque, viri
scilicet et feminae, in maritalem coniunctionem, continens et mani-
festans: 2) est *potestas mutua in corpus alterius*, quae consequitur
contractum; sive est mutua obligatio unius ad alterum respectu car-
nalis copulae, quae obligatio ex contractu immediate oritur, et po-

testati mutuae respondet. 3) Est *vinculum*, quo ambo formaliter
coniuncti sunt, et formaliter constituuntur in actu primo unum com-
pletum principium mutuae copulae et per eam generationis; quod
quidem vinculum re non differt a supradicta potestate: hoc autem
vinculum est id quod appellatur *coniunctio maritalis*. 4) Est obli-
gatio ad suscipiendam, si eam Deus coeuntibus dederit, prolem
atque educandam. 5) Est potestas et obligatio ad individuam vitam.
6) Est *ius ex eo vinculo ortum* exercendi actus coningales, vitam-
que simul agendi: 7) est expedita potestas physica ad generationem
prolis per copulam carnalem: 8) est *usus*, h. e. copula, procreatio
et educatio prolis et societas domestica mutuumque auxilium. 9) Est
praeterea matrimonium Christianum *Sacramentum*: quam tamen
considerationem modo paulisper seponimus.

III. Iam vero ex illis octo ultimum h. e. usus non spectat ad es-
sentiam matrimonii, licet ad eius integritatem pertineat: quia actus
supponit iam essentiam rei agentis constitutam, idque omnes conced-
unt. Item expedita potestas ad generationem prolis per copulam
carnalem, non est essentialis matrimonio, si, ut omnes fatentur, ma-
trimonium potest esse et inter steriles et senes aptos quidem ad
coeundum, sed ineptos ad generandum. Rursus ius proximum utendi
non spectat ad essentiam; nam illud, omnibus consentientibus legi-
bus civilibus et sacris, amitti potest, manente matrimonio; est sci-
licet aliquid consequens ad essentiam. Porro contractus et consensus
interior, qui per eum manifestatur, sunt quidem essentialia ut ma-
trimonium sit, dicique possunt ipsum matrimonium *in fieri*; at non
sunt essentia ipsa matrimonii; nam matrimonium est aliquid perse-
verans, dicitur enim simpliciter et proprie matrimonium esse quo-
usque vir et uxor vivere pergunt: consensus vero per verba de
praesenti expressus dicitur (Eugenius IV. Instr. pro Armenis) causa
efficiens matrimonii, non ipsum matrimonium. Imo consensus non
tantum est actus transiens, sed ipse vel habitualiter desinere potest,
ut si formalis dissensus et aversio in utroque erga alterum succedat:
nihilominus matrimonium, non secus ac prius, manet et durat. In his
ergo quatuor ex enumeratis, quae sunt primum, sextum, septimum
et octavum, non consistit essentia matrimonii. Videamus reliqua.

Porro obligatio ad suscipiendam, si eam Deus dederit, prolem
eamque educandam, nequitur necessario cum mutua potestate ad
carnalem copulam, ut haec sine illa admitti nequeat. Hic est enim
finis, quem natura copulae maritali praestituit, ut per illam humanum
genus propagetur. Quamvis vero opus non sit ut copula habeatur,
nec copulam semper proles sequatur, liceatque habere copulam sine
spe prolis, quia alii sunt fines honesti usus matrimonii praeter pro-

lem: quia tamen proles finis est, quem natura in copula maritali intendit, ad eamque copula haec, nisi per accidens defectu aliquo physico impediatur, est naturaliter ordinata, nefas est coniugibus aliquid directe agere in usu coniugii contra susceptionem prolis: hoc est eo ipso quod ius habent se commiscendi, obligationem quoque habent, si utentibus coniugio Deus prolem dederit, eam suscipiendi. Idem vero finis a natura praestitutus postulat ut proles suscepta rite educetur: sed de finibus matrimonii in seq. Th. Ista igitur obligatio est essentialis matrimonio: quaestio proinde reliqua erit tantum: utrum haec sit quaedam nota prima essentialis, fundamentum aliarum, ideoque ipsam essentiam constituens, an sit tantum aliquid necessario consequens essentiam.

Obligatio vero ad individuam vitam dupliciter accipi potest. Nam vel accipitur prout respondet iuri illi, quod diximus oriri ex vinculo, et est obligatio mutua ad praestanda alteri obsequia et officia propria matrimonii: vel accipitur prout praevertit naturam illud ius, et est idem ac ipsum vinculum seu mutua potestas, quae est mutua potestas ideoque et obligatio sicut ad carnalem copulam ita ad vitam individuam. Quae quidem vita individua est aliqua viri et feminae societas permanens, sed societas specialis propter specialem sui rationem seu fundamentum; fundatur enim super illa mutua potestate in corpus alterius. Si primo modo haec obligatio ad individuam vitam accipitur, illud idem de ea dicendum est quod diximus paulo ante de iure proximo utendi, cui respondet ea obligatio; mutuo enim se invicem ponunt et tollunt. Si altero modo accipitur dicta obligatio ad individuam vitam, patet quod talis vita individua spectata in suo principio est ipsa unitas utriusque seu vinculum illudque permanens; tale enim ab omnibus vinculum matrimoniale concipitur, ad quod vinculum sequitur ius proximum et proxima obligatio exigendi et praestandi mutuo ea omnia officia, quae propria sunt coniugalis vitae. Et licet usus horum actu deesse possit, ut iam monuimus, potestas tamen et obligatio ad haec simul cum suo principio manent. Idem ergo de hac obligatione ad individuam vitam dicendum est quod de ipso vinculo dicitur.

Vinculum autem istud affirmavimus contineri reapse ea potestate mutua in corpus alterius in ordine ad carnalem copulam, mutuaque obligatione unius ad alterum, ad individuam vitam. Aliqua quidem potestas mutua ad carnalem copulam necessaria est ex omnium consensu ad essentiam matrimonii, qua remota habebitur quaelibet alia societas quam coniugalis. Quoniam vero mutua potestate plures vincuntur, dicimus vinculum coniugale constitui hac ipsa mutua potestate in ordine ad carnalem copulam mutuaque obligatione unius ad

alterum ad individuam vitam, quae obligatio simul necessario suscipitur cum eadem potestate. Sane vinculum est id, quod ex contractu necessario et immediate oritur; consentiunt enim ambo in coniunctionem, vir quidem in coniunctionem sui ad mulierem, et mulier in coniunctionem sui ad virum (s. Thomas q. XLV. a. 1 ad 3); at ex contractu oritur immediate et necessario obligatio mutua, ideoque mutua potestas ad id quod per contractum traditur (ibid. a. 5 ad 2): ergo. Et sane ea existente mutua potestate et obligatione, vir est mulieris et mulier viri; ideoque ambo uniuntur. Et ex hac unionem constituitur unum principium completum (non quidem in actu secundo, quod in commixtione corporum est situm, sed in actu primo sive potestate) carnalis copulae et per eam secundum ordinationem primariam naturae principium generationis, quod incomplete in utroque seorsim reperitur. Sunt ergo duo qui uniuntur, sed unum est ad quod uniuntur, h. e. principium generationis. Hinc relatio coniunctionis multiplex est et una. Multiplex ex parte subiecti, quia duo sunt subiecta, vir et femina: una ex parte causae, scilicet finalis, quia ad eandem numero carnalem copulam et generationem ordinatur. Et secundum quod est multiplex ex parte subiecti significatur haec unio his nominibus, *uxor* et *maritus*: secundum autem quod est una ex parte causae, significatur hoc nomine *matrimonii* (ibid. a. 1 ad 3).

IV. Iam vero in tali vinculo positam esse dicimus essentiam matrimonii. Etenim non solum ipsum est permanens sed eo vel solo existente matrimonium vere esse dicitur, atque utrumque, nempe vinculum ac matrimonium, mutuo se ponunt ac mutuo se perimunt. Ita ab utroque iure romano et canonico, consentiente proinde societate civili et ecclesiastica, matrimonium accipitur atque huc spectat definitio superius allata ex iure. Quamvis haec omnia (inquit Catechismus Rom. l. c. n. 3.) in perfecto matrimonio insint, consensus videlicet interior, pactio externa verbis expressa, obligatio et vinculum, quod ex ea pactione efficitur, et coniugum copulatio, qua matrimonium consummatur, nihil horum tamen matrimonii vim et rationem proprie habet, nisi obligatio illa et nexus, qui coniunctionis vocabulo significatus est. Ita s. Thomas q. XLIV. a. 1. in corp. et ad 1. ubi dicit: quod « matrimonium est vinculum, quo ligantur (coniuges) formaliter, non effective, et ideo non oportet quod sit aliud a coniunctione », q. autem seq. art. 1 ad 2: « Matrimonium ait, non est ipse consensus, sed quaedam unio ordinatorum ad unum, quam consensus facit » et q. XLII. a. 3 ad 2. « Actus exteriores et verba exprimentia consensum directe faciunt nexum quemdam, qui est Sacramentum matrimonii. »

Porro si comparas hoc vinculum seu hanc mutuam potestatem seu hanc mutuam obligationem ad individuam vitam, quae in radice, ut monuimus, est ipsa unitas per potestatem eam effecta, si comparas, inquam, haec cum obligatione suscipiendae prolis, si Deus eam dederit, facile liquebit quod haec obligatio supponit essentiam matrimonii; obligantur enim coniuges: illa vero constituunt essentiam eiusdem; sine illis enim nec dicitur nec concipi potest matrimonium. Illa ergo obligatio est essentialis proprietas consequens essentiam. His itaque declaratis facile est colligere definitionem Matrimonii prout est res permanens. Est quippe *unio viri et feminae sita in morali obligatione et potestate alterius in alterum ad carnalem copulam vitaeque individuam societatem.*

V. Ne qua vero difficultas ex dictis supersit, e re erit quaedam amplius declarare. Et primo quidem non est heic postulanda distincta declaratio et demonstratio eorum, quae diximus reperiri in matrimonio: nam id modo non agimus, sed ea tanquam data accepimus et solum invicem comparavimus pro definitione invenienda. Perperam proinde quis nunc quaereret cuiusmodi sit ea individua vita, de qua locuti sumus: nam primo sub quodam sensu confuso eam omnes admittunt, quod modo satis est; deinde si matrimonium ut ex communi consensu supponimus, est res permanens, quaedam obligatio mutua ad individuam vitam cum ipsa potestate et obligatione ad carnalem copulam recipiatur.

Quoad cetera constat dixisse nos consensum mutuam extrinsecus expressum seu contractum esse causam efficientem matrimonii. Id vero cum dicimus, nolumus affirmare quod adaequata causa vinculi perennis coniugum sit ille consensus, quam quaestionem alio loco expediemus, nec quod matrimonium sit simpliciter aliquis contractus; pluribus enim differt a contractu, ut rursus postea videbimus. Sed quia praeter actionem Dei unientis coniuges, requiritur certe aliqua ratio ex parte viri et feminae determinans unionem utriusque et haec ratio est consensus utriusque in unionem, qui ad modum contractus ponitur: hoc sensu dicimus contractum esse causam efficientem seu determinantem matrimonii. Matrimonium enim est quaedam mutua obligatio inter virum et mulierem, quae non existit naturaliter nec a Deo immediate efficitur aut ab alia auctoritate, sed libere ab homine suscipitur; causa vero efficiens obligationis libere susceptae sunt ii ipsi, qui eam suscipiunt, quatenus consensu suo eam volunt et admittunt. Consensus proinde contrahentium matrimonium est id, quo determinatur ea obligatio seu matrimonium. Si autem principium quod quaeris, sunt ipsae personae contrahentes. Quia vero matrimonium est quaedam unio, et haec unio fit per

mutuum consensum, et hic mutuus consensus iam est quaedam unio actualis, qua incipit unio permanens; hinc ipse consensus dicitur *matrimonium sed in fieri*. Quare si consideras matrimonium *in fieri* et *in facto esse*, consensus est intrinsecus ipsi, est enim ipsum matrimonium *in fieri*; si autem solum consideras matrimonium *in facto esse*, nempe nexum permanentem viri et mulieris, consensus est extrinsecus ipsi; est enim de ratione causae efficientis esse extrinsecam suo effectui h. e. distinctam ab illo.

Dicentes ergo cum Eugenio IV causam efficientem matrimonii esse consensum contrahentium, non adversamur verbis Christi docentis Deum esse, qui coniungit virum et mulierem (Matth. XIX); Deus enim coniungit quatenus et legem statuit, ad cuius normam vir et mulier pro generatione prolis coniungi debent, statuitque indissolubilitatem nexus, qui libere olim susceptus sit, vultque proinde, suaque voluntate efficit ut nexus ille sit et perpetuus sit. Praeterea coniungere Deus dicitur coniuges, quatenus gratia sua eos sanctificat et unit in Christo. Itaque consensus utriusque est quaedam causa proxima cur existat obligatio utriusque ad invicem: quod autem sit talis obligatio, id tum ex naturae lege, tum ex lege positiva Dei pendet, ut deinceps declarabitur.

VI. Iam nexus seu coniunctio seu vinculum istud, quod consensus facit, dicitur et est *vinculum animorum*: « Duo sunt in coniugio (ait Innocentius III, c. debitum De Digamis), consensus animorum, et commixtio corporum. » Cum hoc alterum ad actum spectet, illud prius essentiam exhibet, quae in vinculo est posita, unde consensus ibi est idem ac vinculum. Vinculum ergo est vinculum animorum. « Una contrahitur corporis et animae societas ut et affectus affectibus commisceantur et caro carni quodammodo colligetur » ait s. Asterius Amasenus Episcopus hom. in Matt. XIX. 3. Et sane ante consummationem matrimonii nulla est actualis commixtio corporum, matrimonium vero est; « nuptias enim non concubitus, sed consensus facit. » c. 30 ff. de R. I. Uniuntur ergo vir et femina ante et citra commixtionem propter potestatem mutuo traditam et obligationem mutuo acceptatam; atqui subiectum potestatis et obligationis est anima, sive homo per animam: igitur secundum animam duo vincuntur: est proinde vinculum animorum. Quocirca non ideo dicitur consensus animorum, quia terminus in quem fertur consensus sit aliquid spirituale tantum; nam fertur in mutuam traditam potestatem corporum, quae per se ordinatur ad mutuam commixtionem, sed quia ipsa potestas est per se aliquid spirituale et subiective inest animo. Quare essentia matrimonii in *vinculo morali* consistit. Est ergo matrimonium vinculum animorum, quia consensu efficitur, quia obligatione continetur,

quae animos vincit. Hoc autem vinculum manet, etsi vitio alterutrius aut utriusque affectus mutuus desinat. Qua in re tamen distinguendus est affectus quidam sensibilis ab affectu maritali, qui est ea seria voluntas, qua alter alteram vult ut suam habere et vicissim, eique obligatum esse fidemque praestare.

VII. Definitio Hugonis et Toleti superius allata (n. 1) directe significat causam matrimonii, et indirecte essentiam eius; eaque definitio potissimum adhibetur cum *Matrimonium Sacramentum* definiendum est; etsi enim matrimonium christianum maneat semper sacramentum, ut inferius explicabitur; ritus tamen sacramentalis, quo sacramentum fit et gratia confertur, habetur cum fit matrimonium seu cum ponitur causa eius: quod in sequentibus declarabitur.

VIII. Ex dictis habes 1) consummationem matrimonii ad eius essentiam non spectare.

2) Consensum, qui matrimonium facit, non esse consensum explicitum in carnalem copulam, sed esse consensum *explicitum* in potestatem eiusdem, sive in vinculum, *implicitum* autem in copulam. Qui tamen implicitus consensus, qui per se consequitur consensum in potestatem, potest per mutuum consensum in castitatem servandam, manente nihilominus ea potestate, suspendi vel impediri, quod demonstrabimus Th. III.

Habes 3) matrimonium prorsus differre tum a coniunctione ceterorum animalium; nullum enim vinculum morale existit inter ea: tum a fornicariis et vagis concubitis, in quibus nulla est obligatio viri ad mulierem determinatam, quae obligatio matrimonium facit (q. XLI. a. 1).

Habes 4) in ipsa definitione adsignificatas proprietates coniugii: unitatem scilicet, cum dicitur *viri et feminae*, atque perpetuitatem vinculi, cum potestas et obligatio dicitur *ad individuum vitam*. Has tamen proprietates explicare et tueri potior est pars huius tractationis, idque infra exsequemur.

IX. Nota: Matrimonium dividitur in *legitimum, ratum, consummatum*. Legitimum est quod legitimo consensu ideoque valido contrahitur: cuiusmodi est etiam apud infideles. Ratum est, quod, legitimum cum sit, sacramento baptismi sanctificatur, cuiusmodi est matrimonium fidelium. Atque haec appellatio cum simpliciter fit, solet habere significationem exclusivam h. e. non consummatum. Matrimonium consummatum tum apud fideles tum apud infideles existit, et est matrimonium copula carnali perfectum.

THESIS II.

Plura sunt bona Matrimonii eidemque intrinseca, quarum singula quoque seorsim fines esse possunt cur idem contrahatur, licet aliquis inter eos sit finis primarius.

I. Cum matrimonii definitionem acceperimus ex communi hominum conceptu, licuit nobis eam statuere sine praevertente notitia finis eiusdem: haec tamen notitia necessaria est ut τὸ τί ἦν εἶναι Matrimonii plenius et evidentius perspiciatur. Quocirca heic de matrimonii finibus disseremus.

II. Finem matrimonii intelligimus *finem operis*, ad quem per se illud est ordinatum et quem sua ipsius constitutione parere potest; qui si intendatur a ponente opus, erit quoque *finis operantis*; sed hic latius patet. Cum autem id tantummodo, quod bonum est, habeat rationem finis; Matrimonii finis erit bonum quoddam, quod ipsum natum est per se gignere et comparare ineuntibus illud. Iam vero bonum illud, quod primo omnium oculos percellit, est proles, qua obtinetur continuatio et propagatio humanae familiae, eiusdemque prolis idonea educatio. Qua in re illud est advertendum quod prolis susceptio immediate finis est usus matrimonii seu copulae maritalis; ad hoc enim ipsa per se est instituta: nam ut proles habeatur, necessaria est copula viri et feminae, hicque est eius fructus naturalis; ut vero proles rite suscipiatur et praeterea educetur, debet esse copula inter personas mutuo obligatas h. e. coniuges, quod modo liceat supponere, postea (Th. VI.) demonstraturi. Dicimus prolem esse immediate finem usus matrimonii; nam hoc bonum non ex solo matrimonio, sed ex eius usu, qui semper liber est utrisque, oritur. Proles, ait Augustinus De Bono Coniugali c. 1. « unus honestus fructus est non coniunctionis maris et feminae, sed concubitus. Poterat enim esse in utroque sexu, etiam sine tali commixtione, alterius regentis alterius obsequentis amicalis quaedam et germana coniunctio. »

Et sane praeter bonum prolis reperitur aliud bonum in ipso vinculo maritali eiusque proprium. Istud est ipsa unio duorum, viri et feminae, amicitia scilicet et communicatio operum mutuumque obsequium et auxilium. Quae amicitia non est ea, quae inter ceteros quoque haberi potest, sed propria matrimonii; etenim fundatur in mutua potestate in corpus alterius, quo fit proinde ut sit etiam arctior et perennior. « Cur sit bonum coniugium quaeritur », inquit